

märka last

MTÜ Lastekaitse Liidu ajakiri
3/2016

**MÄRTSIS KUULUTATI VÄLJA
HEA LASTERAAMAT**

**ÜRO Lapse Õiguste
Komitee kui lapse õiguste
valvekoer**

**Nutikalt netis – õpilaste ja
õpetajate omaloomingu konkurss**

**TUNNUSTUSAUHIND "LASTEGA
JA LASTELE" OOTAB NOMINENTE**

VÄGIVALD LASTEGA PEREKONNAS

Toimetaja:

Mart Valner

Kujundus:

Katrin Nõu

Kasutatud pildid:

Katrin Nõu

Erakogu

<https://www.graphicstock.com/>

Ajakirja kontakt:

ajakiri@lastekaitseliit.ee

ajakiri.lastekaitseliit.ee

Väljaandja:

MTÜ Lastekaitse Liit

“Alaealiste õigusrikkujate puhul on eelkõige oluline vaadata tulevikku ning igale õigusrikkumisele reageerimisel mõelda, kas ja kuidas aitab riigi reaktsioon uusi tegusid ennetada. Uuringud näitavad, et trahvide kasvatuslik mõju on üsna väike. Oluline on, et noor mõistaks oma teo tagajärgi, võtaks oma teo eest vastutuse ning võimalusel hüvitaks või heastaks kahjud ohvrile.”

Õiguskantsleri kantselei

SISUKORD

4

Märtsis kuulutati välja Hea Lasteraamat

8

**ÜRO Lapse Õiguste
Komitee kui lapse õiguste valvekoer**

16

**Nutikalt netis – õpilaste ja õpetajate
omaloomingu konkurss**

22

**Tunnustusauhind "Lastega ja lastele"
ootab nominente**

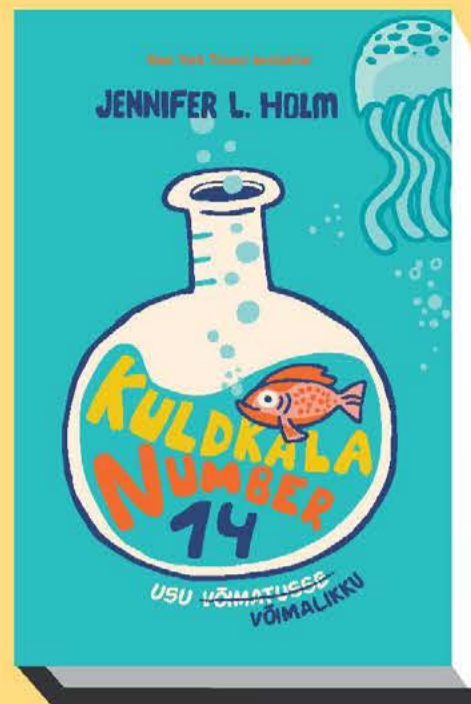
24

Vägivald lastega perekonnas

Hea lasteraamat

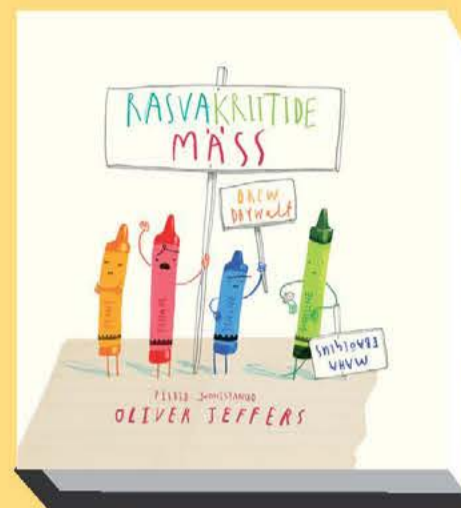
2015

Jennifer L. Holm
**KULDKALA
NUMBER 14**
Kirjastus: Pikoprint

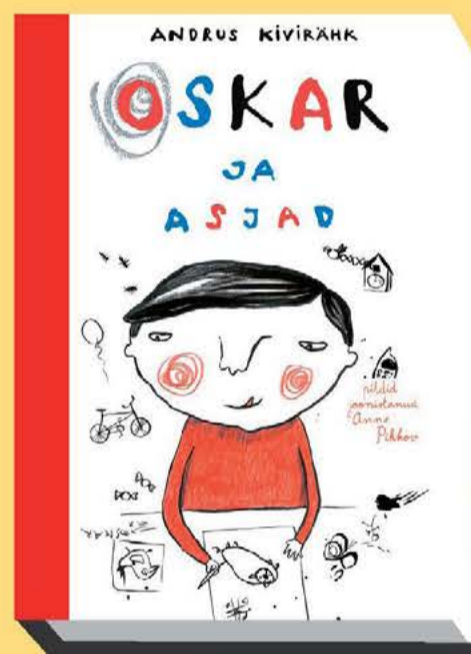
Contra
**KÕIK ON KÕIGE
TARGEMAD**
Kirjastus: Mina Ise

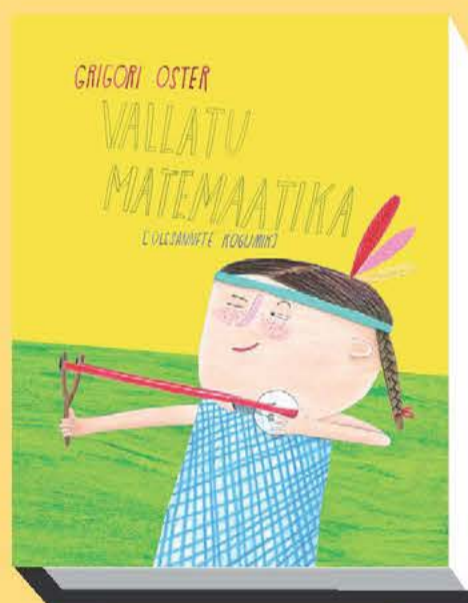
Drew Daywalt
RASVAKRIITIDE MÄSS
Kirjastus: Jutulind

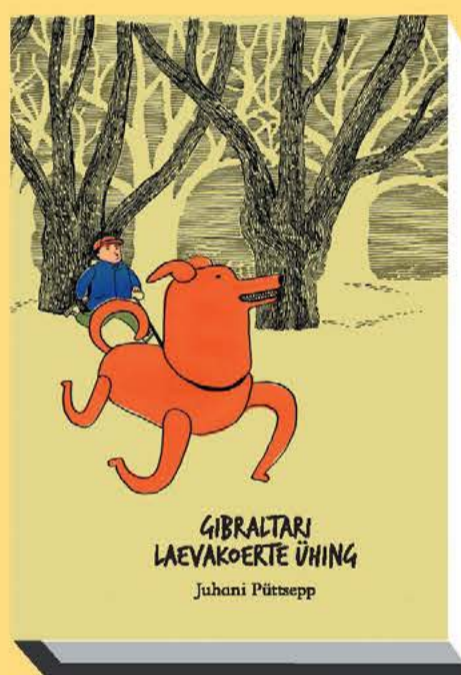
Martin Baltscheit
JÄNESE KULD
Kirjastus: Kakaduu

Andrus Kivirähk
OSKAR JA ASJAD
Kirjastus: Film Distribution

Grigori Oster
**VALLATU
MATEMAATIKA**
Kirjastus: Varrak

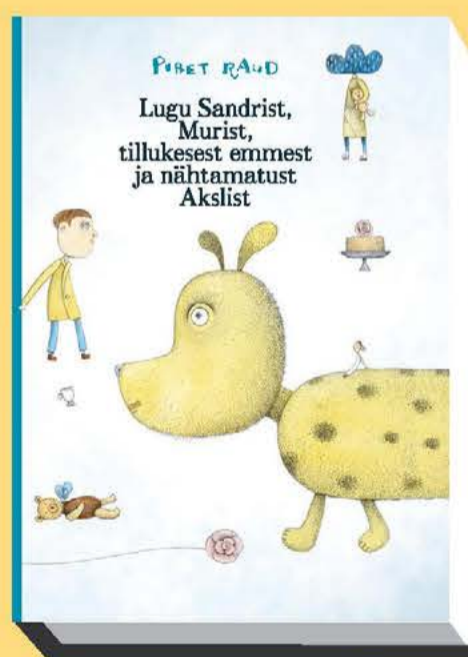
Juhani Püttsepp
**GIBALTARI LAEVA-
KOERTE ÜHING**
Kirjastus: Tänapäev

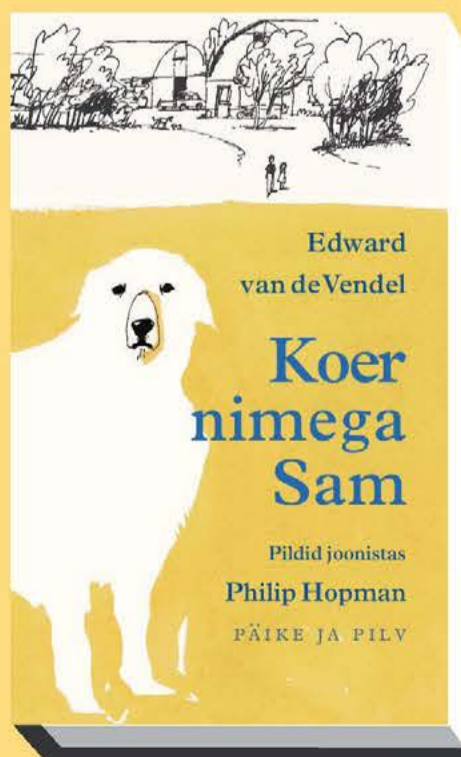
Kairi Look
**PIIA PRÄÄNIK
KOLIB SISSE**
Kirjastus: Tänapäev

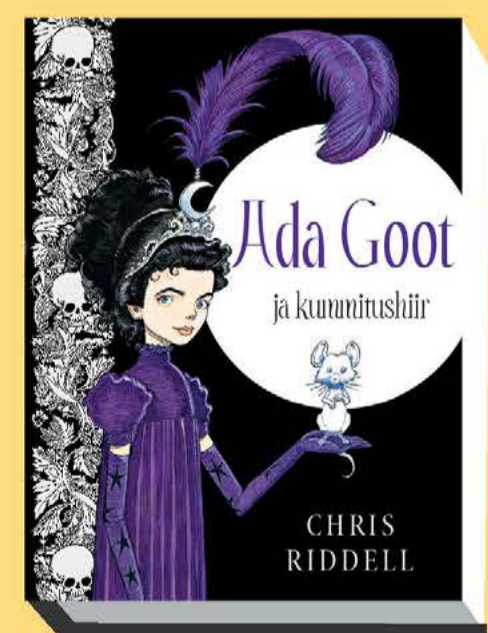
Anti Saar
KOJAMEES URMAS
Kirjastus: Päike ja Pilv

Piret Raud
**LUGU SANDRIST,
MURIST, TILLUKESST
EMMEST JA
NÄHTAMATUST
AKSLIST**
Kirjastus: Tänapäev

Edward van de Vendel
KOER NIMEGA SAM
Kirjastus: Päike ja Pilv

Chris Riddell
**ADA GOOT JA
KUMMITUSHIIR**
Kirjastus: Tammerraamat

Kertu Sillaste
EI OLE NII!
Kirjastus: Päike ja Pilv

MÄRTSIS KUULUTATI VÄLJA HEA LASTERAAMAT

MTÜ Lastekaitse Liit eestvedamisel valisid lastekirjanduse eksperdid 2015. a ilmunud uudiskirjanduse hulgast juba seitsmendat aastat järjest välja Head lasteraamatud. 2015. aastal parimateks valitud raamatud kuulutati pidulikult välja 3. märtsil Eesti Lastekirjanduse Keskuses toimunud lastekirjanduse aastakoosolekul.

Lasteraamatuid ilmub õnneks palju. Vanematel on raske eristada nende hulgast väärtkirjandust. Seepärast hakkas MTÜ Lastekaitse Liit 2009. a kevadel välja andma „Hea lasteraamatu” märki, mis aitab lapsevanematel ja lastega töötavatel spetsialistidel uudiskirjanduses orienteeruda.

Lugemisel on otsene seos keele, kultuuri-identideedi ja elukoha rahvuslike väärtuste edasikandmisel ja säilimisel. Ka teiste kultuuride austamine ja mõistmine toimub suures osas luge-

mise kaudu. Seetõttu kogunevad ja hindavad lastekirjandusega igapäevaselt kokku puutuvad inimesed üle Eesti kord aastas lastele mõeldud uudiskirjandust. Ekspertide seas on Eesti Lastekirjanduse Keskus, Eesti Lugemisühing ja Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing. Nõu ja jõuga aitab kaasa ka Rahva Raamat.

Erilise hoolega valis žürii raamatuid 8-12 aastastele lugejatele, sest õige raamat õigel hetkel viib lugeja alati edasi uute põnevate raamatute

juurde, ütleb žürii liige Anne Kõrge. „Žürii valis välja 13 raamatut. Nende seas oli nii väikelaste pildiraamatuid kui ka raamatuid lastele iseseisva lugemise alustamiseks. Hea lasteraamat ei sea kunagi ealisi piiranguid ja seega sobib hea lasteraamat alati ka täiskasvanute lugemislauale,“ sõnas Kõrge.

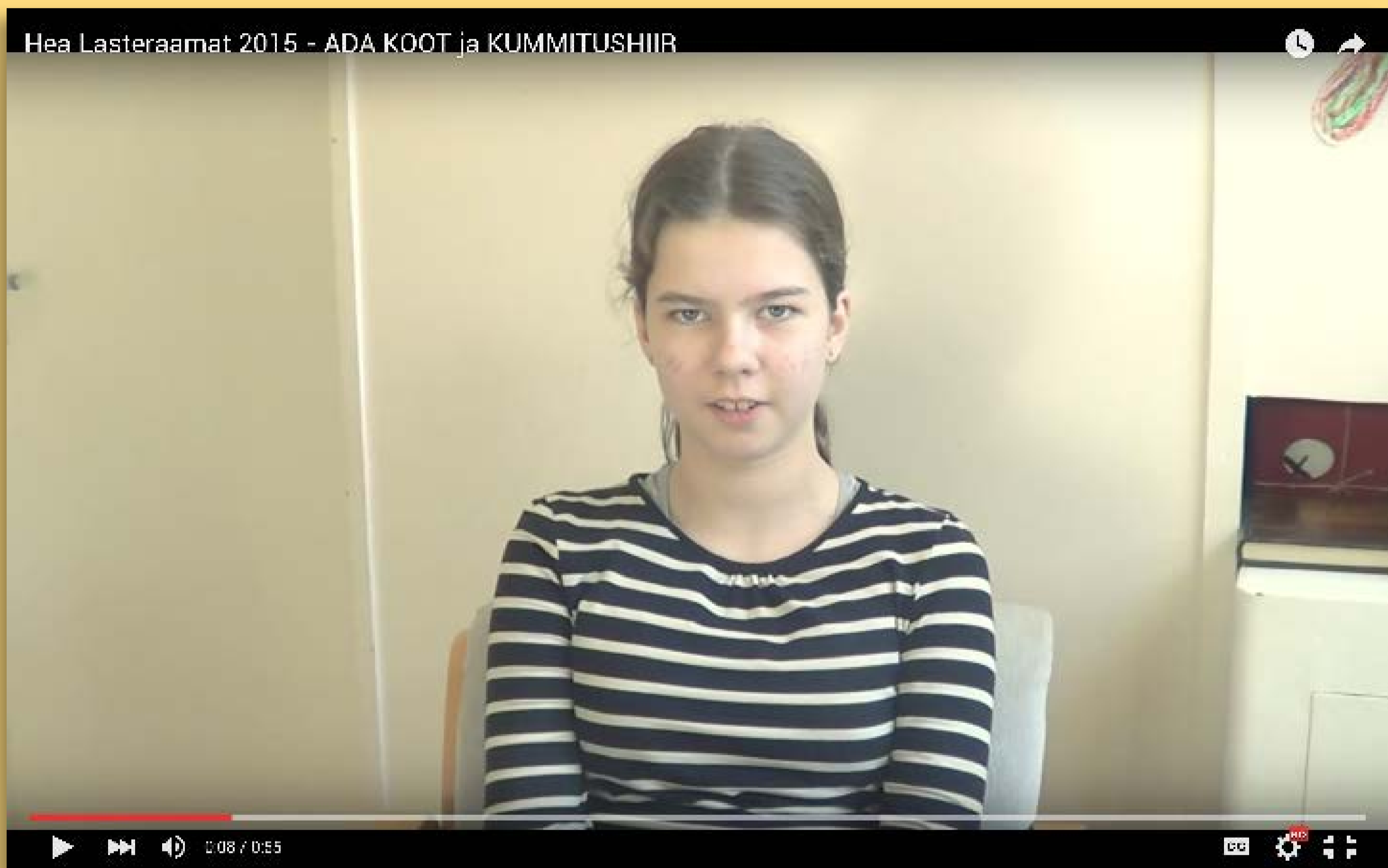
Lastekaitse Liidu president, kirjanik Loone Ots leiab, et Hea Lasteraamatu väljaandmine on traditsioon, mis on oma väärtust juba tõestanud. „Huvi Hea lasteraamatu tunnustuse vastu näitab, et see juba täidab oma eesmärgi – laste lugemisele ja lugemusele, kui lapse arengu seisukohast olulisele tegevusele, positiivse maine

HEA LASTERAAMAT:

- > **On kaunilt kujundatud**
- > **Arendab kujutlusvõimet**
- > **Inspireerib**
- > **Äratab uudishimu**
- > **Näitab, kui mitmekülgne on maailm**
- > **Pakub lugemisel huvi ja innustab last edasi lugema**
- > **Ei sea ealisi piiranguid, on huvitav nii lapsele kui vanemale**

**Kõik hea
lasteraamatu tiitli
saanud raamatud
leiab siit**

Vaata ühe Hea lasteraamatu tutvustust!

ADA KOOT ja KUMMITUSHIIR

ÜRO Lapse Õiguste Komitee kui lapse õiguste valvekoer

Kiira Gornischeff, Malle Hallimäe

Eesti Vabariigi ühinemisel ÜRO Lapse õiguste konventsiooniga (edaspidi konventsioon) 1991. aastal, võttis riik endale konventsioonist tuleneva kohustuse tagada lapse õigused. Kohustuste ühe osana peab riik esitama konventsiooni järelvalveorganile ÜRO Lapse Õiguste Komiteele iga viie aasta tagant aruande konventsiooni nõuete täitmise osas. Lisaks riigi enda aruandele saavad oma tähelepanekuid esitada ka valdkonnas tegutsevad vabaühendused.

NATIONS UNIES
UNITED NATIONS

Eesti valdkondlikud vabaühendused esitasid MTÜ Lastekaitse Liit eestvedamisel 31. novembril 2015. riigi aruannet¹ täiendava aruande ÜRO Lapse Õiguste Komiteele, tuues välja oma ettepanekud, kommentaarid ja ettepanekud. Seejärel toimus 2. veebruaril vabaühenduste aruande esitlemine Komitees ning Komitee liikmete küsimustele vastamine. Miks on täiendav aruanne oluline ning milline roll on Lapse Õiguste Komiteel?

Konventsiooniga ühinenud riik on kohustatud teostama riiklikku järelvalvet konventsiooni täitmise osas ning lisaks sellele teostavad sõltumatut järelvalvet valdkondlikud vabaühendused ning 2011. aastast õiguskantsler, kes täidab lasteombudsmani ülesandeid. Kuid lisaks siseriiklikule järelvalvele, on oluline ka rahvusvaheline järelvalve.

Konventsioon sätestab, et rahvusvaheliseks järelvalve organisaks on Lapse Õiguste Komitee (edaspidi Komitee). Tegemist ei ole pelgalt bürokraatliku süsteemiga, vaid tõhusa ja hästi toimiva süsteemiga. Kui kõik teised inimõigusmehhanismid lähtuvad survemeetmetest ning sanktsioonidest, siis konventsiooni autorid soovivad läheneda positiivselt, ühise koostöö, toetuse ja vastastikuse abi kaudu. Just viimane asjaolu võib olla konventsiooni tunnustamise edukuse põhjuseks (konventsioon on maailmas enim ratifitseeritud rahvusvaheline leping). Kuid Komiteel ei ole vaid aruannete läbivaatamise roll, vaid oluline on ka lapse õiguste sisu mõistmise edendamine. Seetõttu lisaks järelvalvele koostavad Komitee liikmed ka temaatilisi soovitusi/ülkommentaare (general comments) lapse õiguste ja heaolu teemadel (nt lapse parim huvi, lapse kehalise karistamise keelustamine, lapse õigused relvakonfliktides, lapse õiguse mittediskrimineerimisele jt).

¹ Eesti Vabariik esitas kolmanda ja neljanda perioodilise aruande ÜRO Lapse õiguste konventsiooni täitmise kohta 2014. aasta juulis

MTÜ Lastekaitse Liit on siseriikliku teadlikkuse tõstmise eesmärgil tõlkinud eesti keelde mõned neist (kättesaadavad [siit](#)).

Esimest korda esitasid MTÜ Lastekaitse Liit eestvedamisel valdkondlikud vabaühendused konventsiooni täiendava aruande 2002. aastal pärast riigi poolt esitatud esimest aruannet. Komitee võttis juba siis vabaühenduste poolt toodud probleemkohad arvesse ka oma ametlike seisukohtade koostamisel, mida on näha 2004. aastal Komitee poolt koostatud riiklikest soovitustest. Sellele järgnes aktiivne huvikaitseline töö eelkõige MTÜ Lastekaitse Liit tegevuste kaudu, juhtides tähelepanu oma seisukohtades ja avalikes pöördumistes ka Komitee poolt välja toodud lahendust vajavatele probleemidele.

Vabaühendustel on konventsiooni nõuete täitmise järelevalves oluline roll. Lapse õiguste valdkonnas tegutsevate vabaühenduste aruande eesmärgiks on esitada praktilisem vaade riigis eksisteerivatele probleemidele, kuid välja tuua ka olulised

positiivsed arengud. Vabaühenduste aruannet nimetatakse variraportiks, alternatiivseks või täiendavaks raportiks. Eesti vabaühendused on võtnud seisukoha, et meie aruanne on täiendav, mis sisaldab konstruktiivset kriitikat ning juhib riigi tähelepanu peamistele probleemkohtadele, pakkudes samal ajal ka ettepanekuid probleemkohtade lahendamiseks. Vabaühendustel on võimalik tuua oma aruande kaudu esile laste ja noorte enda mõtted ja seisukohad. Teise täiendava aruande esitlemisele eelnes pikk ja sisukas kaasamise protsess, kuhu panustasid oma valdkonnas spetsialistid, eksperdid, lapsed ja noored (täpsemat osalejate nimekirja vaata allpool).

Sel korral tunnustasid vabaühendused oma aruandes Eesti kiireid arenguid lapse õiguste valdkonnas (nt laste ja perede arengukava 2012-2020 vastuvõtmine, lasteombudsmani institutsiooni loomine, füüsilist karistamist keelustava lastekaitse seaduse vastuvõtmine 2014. aastal, peretoetuste tõus, alaealiste valimisõiguse laiendamine jt), pöörates seejärel veelgi suuremat tähelepanu vajakajäämistele. Peamiste probleemidena võib välja tuua ametiasutuste valdkondadevahelise

“Ebapiisav on olnud alkoholi, tubaka ja uimastite tarvitamise ennetamine ning jõulisemalt tuleb tegeleda ka laste vastu toime pandud vägivalla ennetamisega.”

puuduliku koostöö laste heaolu tagamisel, omavalitsuste ebahütlase suutlikkuse, aeglase lapsi toetavate institutsioonide (nt asenduskodude, erikoolide) sisulise ümberkujundamise, ebapiisavad või puudulikud tugiteenused (sh rehabilitatsiooniteenus) ning puudused erivajadustega lastele vajalikes teenustes jne. Ebapiisav on olnud alkoholi, tubaka ja uimastite tarvitamise ennetamine ning jõulisemalt tuleb tegeleda ka laste vastu toime pandud vägivalla ennetamisega. Ühe olulisema probleemina tõid vabaühendused välja kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöötajate liigse töökoormuse. Suured puudujäägid on ka lastega töötavate spetsialistide koolitustes. Probleemkohtade väljatoomisele järgnesid vabaühenduste aruandes ka konkreetsed ettepanekud olukorra parandamiseks.

Kõiki eelnimetatud tähelepanekuid ja ka paljusid teisi, tõstatasid Komitee sessioonil ka Eesti delegatsiooni liikmed. Meie sessioon oli konstruktiivne, Eesti delegatsiooni kiideti ning tõsteti esile meie organiseeritust. Ühiselt Õiguskantsleri Kantselei esindajatega vastasime Komitee küsimustele, andsime aruandes öeldule täiendavat infot ja selgitusi. Komitee liikmetel olid väga head

Lastekaitse Liidu juhataja Martin Medar ja Sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna täiendava aruande üleandmisel

teadmised riigis toimuvast, head tööd tegi ka sõltumatu raportöör, kes oli teinud riiklikust ja täiendavatest aruannetest põhjaliku ülevaate Komitee liikmetele.

Vabaühendused ja Komitee rõhutavad nii riigi aruande, täiendavate aruannete ja nende põhjal tehtud soovitude valikkusele kättesaadavaks tegemise olulisust. Riik on kohustatud avalikustama nii riiklikud aruanded kui ka Komitee soovitused, see eeldab ka vastavate soovitude tõlkimist. Eestis ei ole valitsussektor seni pidanud Komitee soovitusi piisavalt oluliseks, et tegeleda eraldi nende levitamise.

“Soovitused koos aruandega on kättesaadavad välisministeeriumi kodulehel, kuid riigi aruande koostamisest ja esitamisest Komiteele ei teavitatud avalikkust. Tulevikus võiks läbipaistvuse printsiibist lähtudes toimuda suurem avalikustamine.”

AGA MIS SAAB NÜÜD EDASI?

Nüüd algab aktiivne töö vabaühenduste aruande levitamisel ning veelgi suurem töö sügisel, pärast riiklikku sessiooni Komitees ning Komitee poolt ametlike soovitude avalikustamist. Vabaühenduste täiendav aruanne on kättesaadav kõikidele ning loodetavasti leiavad sealt endale kasulikku infot nii noored spetsialistid kui ka juba kogenud professionaalid. MTÜ Lastekaitse Liit jätkab kindlasti aktiivselt teadlikkuse tõstmist ning huvigruppide informeerimist, alustades sügisel aktiivselt ka Komitee soovitude elluviimise monitoorimist. Julgustame aruannet laialdaselt levitama ning seda oma teadus- ja huvikaitselises töös kasutama!

MTÜ Lastekaitse Liit tänab kõiki aruande koostamisse panustajaid ning rahastajaid!

Aruandesse sisendi andnud organisatsioonid: SA Eesti Inimõiguste Keskus, Eesti Püüetega Inimeste Koda, Eesti Noorteühenduste Liit, Eesti Õpilasesinduste Liit, MTÜ Koos Laste Heaks (UNICEF Eesti Rahvuskomitee õigusjärglane alates 2015), SA Eesti Lastefond, Lapse Huvikaitsese Koda, Eesti Patsientide Esindusühing, Eesti LGBT Ühing, SOS Lasteküla Eesti Ühing, EAPN Eesti MTÜ

**Vabaühenduste
täiendav aruanne on
kättesaadav siit.**

Vaata ühe Hea lasteraamatu tutvustust!

KULDKALA NUMBER 14

Nutikalt netis – õpilaste ja õpetajate omaloomingu konkurss

Konkursi aeg: 9.02.-31.03.2016

Sihtrühm ja kategooriad:

I-II kooliaste; III kooliaste; gümnaasium ja kutsekool; õpetaja

Eesmärk:

luua interneti ja/või nutiseadmete ohutust ja võimalusi tutvustavaid teste, ristsõnu, koomikseid ja videoid.

Täpsema teema võite vabalt valida.

Siin on toodud näiteks mõned videote võimalikud teemad, ühes töös võib kasutada ka mitut erinevat teemat: mis täna laigitud, see seinal näha; Facebook on sõprade paradiis; nuti-vahend aitab mind hädas; arvutimängudest/netis surfates olen õppinud; netikett; andmed on kadunud, kuidas kaitsen oma andmeid; tehnika ülekasutus; konto häkkimine; identiteedivargus; küberkiusamine; kübersõprus; sõltuvus mängimisest või sotsiaalvõrgustikus suhtlemisest, vaba teema. Probleemide puhul võiks olla ka lahendus, millest teistel oleks võimalik õppida.

Kasutus:

saadetud parimad testid, ristsõnad, videod ja koomiksid pannakse üles www.targaltinternetis.ee teistele vaatamiseks/lahendamiseks.

Reeglid:

- > Iga sihtrühma kuuluv inimene võib esitada 1-3 konkursitööd.
- > Töö võib esitada eesti, vene või inglise keeles.
- > Teoste loomiseks võib kasutada vabalt valitud keskkonda.

Hea keskkond testide, ristsõnade jmt tegemiseks on näiteks

<https://learningapps.org>,

mis võimaldab kasutajal erinevaid äppe luua (rist sõnu, miljonimängu, sõnasegadikke, mitme valikuga viktoriini jne). Mõned õpilaste poolt loodud äpid leiate:

<http://laps.targaltinternetis.ee/materjalid-opilastelt-opilastele/>.

Veebilehelt <http://koolielu.ee/tools/index> leiate programmide ja veebikeskkondade tutvustused, mis sobivad õppetöösse. Vahendeid saab kasutada õppematerjalide loomiseks, õppetöö läbiviimiseks, testide koostamiseks, materjalide koondamiseks jne. Kõikidele töövahenditele on loodud eestikeelsed juhendid.

Veebilehel <https://jeopardilab.com> saab luua oma küsimustega kuldvillaku. Näiteks Targalt internetis noortepaneeli noored koostasid ühe seminari käigus kuldvillaku: <https://jeopardylabs.com/play/targalt-internetis2>.

Head õppimist ja katsetamist!

Esitatud töö

peab olema autori looming (ehk ei tohiks saata kellegi teise loodud testi, koomiksit, ristsõna või videot)

saatke link tööle

kuni 03.04.2016 aadressile

kerli@lastekaitseliit.ee.

Töö esitaja kirjutab kirja sisuks:

a. oma nime

b. kooli ja klassi või et on õpetaja

c. lisab lingi oma esitatud tööle

d. oma e-maili, mille kaudu saab temaga ühendust võtta.

Osaleja annab materjali võistlusele esitades korraldajatele õiguse materjali tasuta kasutada ja avaldada veebis www.targaltinternetis.ee. Iga laekunud materjali vaatavad korraldajad enne veebis avaldamist üle. Korraldajatel on õigus keelduda hariduskonkursile mittesobivate materjalide vastuvõtmisest.

Hindamine Žürii hindab töid eraldi neljas kategoorias:

sobilikkus konkursi eesmärkidega; töö sisu informatiivsus, atraktiivsus ja korrektsus; tehniline teostus; originaalsus 5 palli süsteemis 1= nõrk, 5=väga tugev. Žüriisse kuuluvad: Targalt Internetis projekti eksperdid ja noortepaneeli liikmed.

Parimad saavad temaatilised auhinnad!

Head loomisrõõmu!

Lisainfo:

Kerli Kuusk

teavitustöö juht

Projekt "Targalt internetis"

MTÜ Lastekaitse Liit

Vaata ühe Hea lasteraamatu tutvustust!

OSKAR JA ASJAD

Vaata ühe Hea lasteraamatu tutvustust!

KOER NIMEGA SAM

Tunnustusauhind LASTEGA ja lastele ootab kandidaate!

Tunnustusauhinna „Lastega ja lastele“ saab kandidaate esitada kuni **15. aprillini 2016**.

Laureaadid kuulutatakse välja 1. juunil toimival tunnustusüritusel Õiguskantsleri Kantseleis. Esita kandidaat õiguskantsleri kodulehe kaudu:
<http://oiguskantsler.ee/lastega-ja-lastele>

Lisainfo:
info@omapere.ee; info@heategevusfond.ee

KAS SINA...

...tead last, kes märkab, hoolib, aitab? Esita ta auhinna „**Lapse suur tegu**“.

...oled mõelnud inimesele, kes on kogu elu pühendunud laste heale käekäigule? Või tead sellist organisatsiooni? Esita ta auhinna „**Elutöö preemia**“.

...oled kohanud inimest või organisatsiooni, kes teeb oma tööd suure innu ja pühendumusega ning kelle algatusel on muutunud laste elu paremaks? Esita ta auhinna „**Muutuste looja**“.

...tunned peret, kes on loonud lastele hea ja teistele eeskujuks olla võiva kasvukeskkonna? Esita ta auhinna „**Aasta pere**“.

...oled märganud või kogunud viimasel aastal lapsesõbralikku ja esiletoomist väärivat tegu? Esita see auhinna „**Aasta tegu**“.

LISAKS – anna teada oma tähelepanekust ka valdkonnas, mida ülal pole nimetatud. Sest võimalik on anda välja ka kategooriate väline tunnustus!

Auhinda annavad välja:

Projekti toetab:

Lastekaitse Liit

Eesti Lasterikaste Perede Liit
NPO Estonian Association of Large Families

Tunnustusauhind „Lastega ja lastele“ ootab nomine

Tänasest saab igaüks esitada nomine auhinnale „Lastega ja lastele“. Tunnustamist väärivad lapsed, noored, täiskasvanud, ettevõtmised ja ühendused, kes on värskete algatuste või pikaajalise tegevusega oluliselt panustanud laste ja noorte heaolusse.

Tunnustust jagatakse viies kategoorias: „Lapse suur tegu“, „Aasta pere“, „Aasta tegu“, „Muutuste looja“ ja „Elutöö preemia“. Nominente saab esitada õiguskantsleri kodulehe kaudu 15. aprillini. Laureaadid kuulutatakse välja 1. juunil toimival tunnustusüritusel Õiguskantsleri Kantseleis.

Õiguskantsler Ülle Madise sõnul on Eestis rõõmustavalt palju neid, kes teevad laste ja noorte heaks märksa rohkem, kui neilt oodatakse või nõutakse. „Paraku jäävad need inimesed tihti laiemale üldsusele tundmatuks. Tunnustades saame laste ja noorte heale käekäigule pühendunud inimesi eriliselt esile tõsta. Teame ju,

et mõnikord ei jõua õiglane tänu vahetult pärale. Seda enam peab ühiskond tervikuna märkama ja tunnustama neid, kes tänu ootamatagi hoolivad,“ rõhutas õiguskantsler.

MTÜ SEB Heategevusfondi tegevjuhi Triin Lumi sõnul kutsutakse selle auhinnaga inimesi üles märkama neid, kes on omakasupüüdmatult märganud abivajajaid. „Erilised inimesed on need, kes näevad asju, mida teised ei märka. Kui pole märkamist, ei saa ka olla muutusi. Soovime, et märkamine ja hoolimine oleksid kõigile loomupärased. Tunnustusauhinnaga tahame esile tuua inimesi, kes pole jätnud märkamist homseks,“ ütles Lumi.

Tunamullu esmakordselt välja antud tunnustusauhinna „Lastega ja lastele“ algatajateks on kuus laste heaolu väärtustavat organisatsiooni: MTÜ Lastekaitse Liit, MTÜ Eesti Asenduskodu Töötajate Liit, MTÜ Eesti Lasterikaste Perede Liit, MTÜ Oma Pere, MTÜ SEB Heategevusfond ja Õiguskantsleri Kantselei.

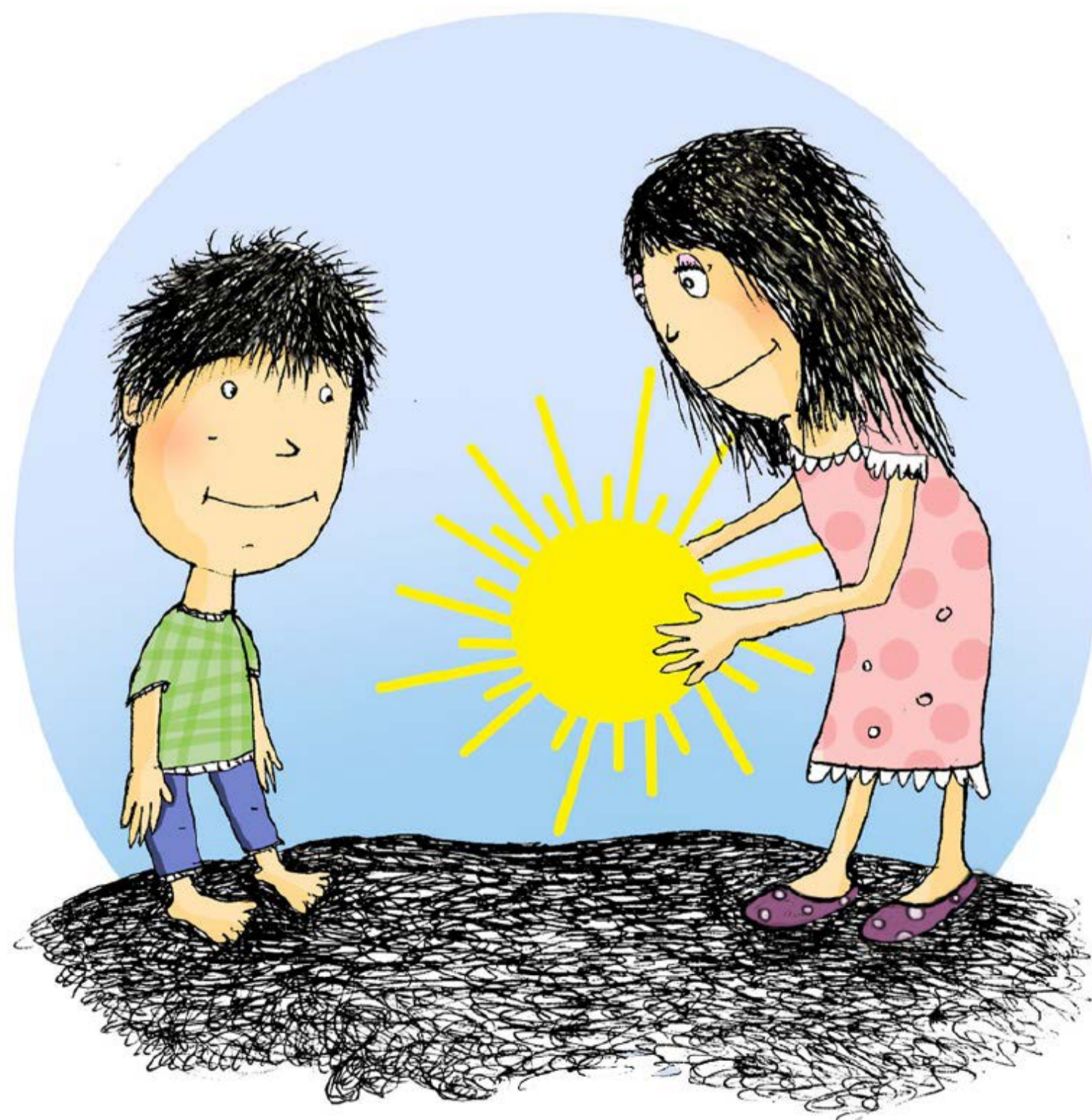
Tunnustuse "Lastele ja lastega" 2015. aasta laureaadiid:

Lapse suur tegu – Annabel Talts
Elutöö preemia ning laste ja noorte lemmik – dr Adik Levin
Muutuste looja – Irene Peterson
Aasta pere – perekond Kivisild
Aasta tegu – MTÜ Peasjad
Eripreemia – Ilon Wikland

Tunnustuse "Lastele ja lastega" 2014. aasta laureaadiid:

Lapse suur tegu – Jaagup Hinn
Elutöö preemia – Leelo Tungal
Muutuste looja – Maire Riis
Aasta pere – Perekond Mikk
Aasta tegu – Liilia Mänd
Laste ja noorte lemmik –
lugemiskoer Susi ja Maarja Tali

Tuletame meelde,
2016. aasta nomine
saab esitada 15. aprillini
õiguskantsleri kodulehel:
[http://oiguskantsler.ee/et/
taotlus-tunnustusauhinna](http://oiguskantsler.ee/et/taotlus-tunnustusauhinna)

Vägivald lastega perekonnas

Raul Heido,

Lõuna Ringkonnaprokuratuur,
ringkonnaprokurör

2016. aasta 1. jaanuaril jõustus uus Lastekaitseseadus (LaKS), mille §-d 7 ja 24 sätestavad lapsevanema ja last kasvatava isiku vastutuse ja § 24 sätestab lapse väärkohtlemise keelu. LaKS § 24 lg 1 kohaselt lapse hoole- tusse jätmine, lapse vaimne, emotsionaalne, kehaline ja seksuaalne väärkohtlemine, sealhulgas lapse ala- väärustamine, hirmutamise ja kehaline karistamine, samuti lapse karistamine mis tahes muul viisil, mis ohustab tema vaimset, emotsionaalset või füüsilist tervist, on keelatud.

LaKS § 24 lg 3 ja 4 seavad aga teatud reservatsioonid, millal seaduse mõistes tegemist pole tegemist väärkohtlemisega. Need on juhtumid, kui lapse käitumine kujutab otsest ja vahetut ohtu lapse enda või teiste isikute elule või tervisele ning seda ohtu ei ole võimalik vältida, sh vest- luse, veenmise või suulise rahusta- mise teel ning sellest tulenevalt tuleb last kasvataval isikul, lapsega töötaval isikul ja lastekaitsetöötajal lapse ohjel- damiseks kasutada füüsilist jõudu määral, mis ei tekita lapsele kehalisi, vaimseid ega emotsionaalseid kahjus- tusi ja riivab võimalikult vähe lapse õigusi ja vabadusi. Füüsilist jõudu tohib Lastekaitseseaduse tähenduses kasutada vaid lapse liikumise või liigutuste piiramiseks määral, mis on

proportsionaalne ja vähim vajalik teda ähvardava või temast lähtuva ohu tõrjumiseks. Füüsilist jõudu ei ole lubatud kasutada karistuse eesmärgil.

Kriminaalmenetluses võib tekkida mitmeid olukordi, mil väga raske on eristada lapse suhtes Lastekaitsesea- dusega õigustatud ja lubatud füüsilise jõu kasutamist ning mittelubatud füüsilise jõu kasutamist karistuse eesmärgil. Karistusseadustikus (KarS) reguleerib kergemaid füüsilise väär- kohtlemise juhtumeid § 121 (Kehaline väärkohtlemine), mille kohaselt on võimalik lapsevanemale esitada kaht- lustus lapsele valu tekitava kehalise väärkohtlemise eest. Valu all on Riigi- kohus (lahend 3-1-1-50-13) hinnanud tegeliku või potentsiaalse kudede kahjustamisega kaasnevat ebameeld-

“Reaalses elus on üsna problemaatiline lastega seonduvates olukordades hinnangu andmine, kas tegemist on karistamisega või mitte, mistõttu lapsevanema oskamatu käitumine füüsilise karistamise vormis võib kaasa tuua kriminaalmenetluse alustamise ja karistuse.”

ivat aistingut. Reaalses elus on üsna problemaatiline lastega seonduvates olukordades hinnangu andmine, kas tegemist on karistamisega või mitte, mistõttu lapsevanema oskamatu käitumine füüsilise karistamise vormis võib kaasa tuua kriminaalmenetluse alustamise ja karistuse. Politseisse jõuavad sellised kuriteoteated erinevaid teid pidi, üldjuhul laste endi või lastekaitsetöötajate poolt. Harvad pole ka juhtumid, kui kuriteoteate esitab lahus elav lapsevanem ja siis jääb ebaselgeks, kas eesmärgiks on kaitsta last või kättemaks endise abikaasa või elukaaslase suhtes.

Lapsevanema kriminaalvastutusele võtmine peaks olema otstarbekas vaid juhtudel, kui on tuvastatud süstemaatiline lapse füüsiline väärkohtlemine. Laste seksuaalsele väärkohtlemisele peab aga vältimatult järgnema kriminaalvastutus.

Viimastel aastatel räägitakse palju lapsohvrite erikohtlemisest kriminaalmenetluses, mida lisaks Kriminaalmenetluse Seadustikule (KrMS) reguleerivad riiklikud arengukavad, strateegiad ja ametkondlikud (politsei, prokuratuur) juhised. Rahvusvahelisel tasandil tuleb lugeda oluliseks 17. novembri 2010.a. Euroopa Nõukogu

ministrite komitee suunised lapsesõbraliku õigusemõistmise kohta. Nende kohaselt liikmesriigid peaksid tagama, et kõikides lapsi otseselt või kaudselt mõjutavates juhtumites seataks esikohale laste parimad huvid. Suunised käsitlevad lapsesõbralikku õigusemõistmist kohtumenetluse eel, ajal ja järel, sh laste antud tunnistuste oskusliku talletamise olulisust.

Lastega seonduvas kriminaalmenetluses on suur vastutus spetsialiseerunud lasteprokuröridel, kes lisaks süüdistuse esindamisele kohtus peavad kohtueelse menetluse lõpuleviimisel võtma vastu otsuse, kas saata lapse füüsilise väärkohtlemise juhtum kohtusse lapsevanema karistamiseks või on võimalik leida kohtuväline lahend. Kindlasti ei paranda lapse ja vanema suhet viimase süüdimõistmine, mil lisaks karistusele kaasnevad ka märkimisväärsed kriminaalmenetluse kulud, mis võivad ulatuda tuhande euroni ja enam. Sellistes olukordades peame tõsiselt kaalutlema süüdistuse esitamise üle lapsevanemale.

“Kindlasti ei paranda lapse ja vanema suhet viimase süüdimõistmine, mil lisaks karistusele kaasnevad ka märkimisväärsed kriminaalmenetluse kulud, mis võivad ulatuda tuhande euroni ja enam. Sellistes olukordades peame tõsiselt kaalutlema süüdistuse esitamise üle lapsevanemale.”

Kui tegemist pole lapse väärkohtlejaga selle sõna otseses tähenduses, siis suurema tõenäosusega lõpetab prokurör kriminaalmenetluse opurtuniteedi põhimõtte ehk otstarbekusega, mida võimaldab KrMS § 202. Sellises olukorras lapsevanem peab tasuma kriminaalmenetluse kulud, mis üldjuhul eeluurimisel ei ole märkimisväärsed ja lisaks täidab ta seadusega ettenähtud kohustuse. Kohustuste valikus on maksta kindel summa riigituludesse, teha 10-240 tundi üldkasulikku tööd või osaleda sotsiaalprogrammis. Kindlasti on enim tulemust andev last väärkohelnud vanema suunamine vanemlust õpetavasse sotsiaalprogrammi, kus selgitatakse lapse suhtes parimate lahenduste leidmisi ka keerulisemates olukordades, et välistada füüsilist karistamist.

Erilist kaitset peresuhetes vajavad lapsohvrid, keda on seksuaalselt väärkoheldud vanema või kasuvanema poolt ja kus määrava tähendusega on lapsohvri ütlused. Alaealiste ülekuulamises tõid olulisi muudatusi Kriminaalmenetluse Seadustiku 2011.a. täiendused. Alaealise ülekuulamise erisused on toodud KrMS §-s 70, millal saab politseiurija iseseisvalt last üle kuulata (vajalik vastava kursuse läbimine) ja millal on vajalik lastekaitsetöötaja, sotsiaaltöötaja, õpetaja või psühholoogi kaasamine ja kuidas on tagatud kahtlustatava õigus esitada lapsohvrile küsimusi. Viimasel juhul on kahtlustataval õigus tutvuda ülekuulamise videosalvestusega ja taotleda läbi prokuratuuri omapoolsete täiendavate küsimuste esitamine. Prokuratuuris taotluse rahuldamata jätmine ei takista selle esitamist kohtus, mis võib aga tekitada vajaduse lapse kutsumisel kohtuistungile.

KarS § 290¹ järgi on võimalik kohtumenetluse poole taotlusel jätta alaealine kohtusse kutsumata ja lubada tõendina esitada alaealise kohtueelses menetluses antud ütlusi, kui need on videosalvestatud ja kaitsjal on olnud võimalus esitada tunnistajale (kannatanule) küsimusi kohtueelses menetluses. Lapsohvri kohtusse kutsumata jätmine on võimalik vaid siis, kui ta on noorem kui 10-aastane ja korduv ülekuulamine võib mõjuda kahjulikult tema psüühikale või ta on noorem kui 14-aastane ja ülekuulamine on seotud perevägivalla või seksuaalse väärkohtlemisega või lapsohver on kõne-, meele-, vaimupuudega või psüühikahäiretega.

Kui kohus otsustab siiski lapsohvri kaasata kohtumenetlusse, siis lapsesõbraliku kriminaalmenetluse põhimõtete kohaselt peab olema tagatud tema ettevalmistamine kohtuistungiks, mille korraldab prokurör. Kohtumenetlusse kaasamisel on lapse õigusi ja huvisid võimalik kaitsta moel, et ta ei peaks vahetult kohtusaalis kokku puutuma süüdistatavast väärkohtlejaga. Parimaks võimaluseks on KrMS § 69 ette nähtud kaugülekuulamise võimalus, mille tulemusena menetlusosal-

“Lapsohvri kohtusse kutsumata jätmine on võimalik vaid siis, kui ta on noorem kui 10-aastane ja korduv ülekuulamine võib mõjuda kahjulikult tema psüühikale või ta on noorem kui 14-aastane ja ülekuulamine on seotud perevägivalla või seksuaalse väärkohtlemisega või lapsohver on kõne-, meele-, vaimupuudega või psüühikahäiretega.”

Riigikohus on püstitanud küsimuse väikelapsest kannatanule temale õiguste ja kohustuste tutvustamise puudulikkuses, mis vältimatult ilma teisi mahukaid tõendeid arvestamata tõid kaasa õigeksmõistva kohtuotsuse. Juriidiliselt ei saa Riigikohtu otsusele vastu vaielda, küll aga saab püstitada küsimuse, kas lapse huvid ei jäänud kujunenud olukorras kaitseta.

ised otseülekandena vahetult näevad ja kuulevad kohtusaalis mitteviibiva lapskannatanu ütluse andmist ja saavad talle küsimusi esitada menetleja kaudu.

Seksuaalsüütegude menetlemisel on komplitseerituim väikelastest ohvrite ülekuulamine, mis võib kaasa tuua süüdlase õigeksmõistmise. Lastega tegelevatele spetsialistidele on tekitanud mitmeid küsimusi Riigikohtu lahend 3-1-1-73-15 süüdistava õigeksmõistmises, kes eelnevalt mõisteti süüdi esimese ja teise astme kohtutes. Riigikohus on püstitanud küsimuse väikelapsest kannatanule temale õiguste ja kohustuste tutvustamise puudulikkuses, mis vältimatult ilma teisi mahukaid tõendeid arvestamata tõid kaasa õigeksmõistva kohtuotsuse. Juriidiliselt ei saa Riigikohtu otsusele vastu vaielda, küll aga saab püstitada küsimuse, kas lapse huvid ei jäänud kujunenud olukorras kaitseta. Kohtuotsuses püstitatud probleemid vajavad lahendust ja püstitatud on vajadus kriminaalmenetluses lapsohvrite ülekuulamise regulatsiooni ümbervaatomiseks.

Artikkel ilmus Justiitsministeeriumi toel projekti „Hea nõu lastega peredele“ raames

Vaata ühe Hea lasteraamatu tutvustust!

GIBRALTARI LAEVAKOERTE
ÜHING

Vaata ühe Hea lasteraamatu tutvustust!

VALLATU MATEMAATIKA

Tutvu erinevate Lastekaitse Liidu projektidega

www.lastekaitseliit.ee

ajakiri.lastekaitseliit.ee

www.targaltinternetis.ee

www.kiusamisestvabaks.ee

Uuri ka Lastekaitse Liidu lastelaagrite kohta

www.lastelaagrid.eu

Lastekaitse Liit
Estonian Union for Child Welfare

T@rgalt internetis

Anna meile tagasidet
ja soovita teemasid,
mida võiksime järgmistes
numbrites kajastada.

ajakiri@lastekaitseliit.ee

